

SÄHKÖPOSTI JA KIELEN MUUTOS

Naomi S. Baron *Alphabet to email: How written English evolved and where it's heading.*
London: Routledge 2000. 316 s. ISBN 0-415-18685-4.

Sähköpostista on tullut nopeasti muutamien vuosien aikana merkittävä viestintämuoto. Yhdessä matkapuhelinten tekstiviestien kanssa se edustaa tekniikan uusinta aluevaltausta kirjallisen ilmaisun alueella. Mutta onko sähköposti kuitenkaan pelkkä kirjallisen ilmaisun väline? Mikä mahtaa olla sähköpostin ja kielen välinen suhde? Muun muassa tällaisiin kysymyksiin sanoo Naomi S. Baron hakevansa vastauksia kirjassaan *Alphabet to email: How written English evolved and where it's heading* (Sähköpostin aakkoset: kirjallisen englannin kehitys ja suunta). Kirjan varsinainen nimi lupaa paljon, itse asiassa liikaa. Kyse ei suinkaan ole hakuteoksesta, jonka avulla voisi perehtyä sähköpostin — tai edes erityisesti sähköpostin ja kielen välisten yhteyksien — saloihin. Sen sijaan kirjan painotus on alaotsikon mukaisesti englannin kielen historiallisessa kehityksessä ja kielen muutoksessa. Näkökulma on tämän lisäksi historialliselta ja kulttuuriselta kontekstiltaan kovin yhdysvaltalainen, vaikka otsikon aiheen voisi yleistää myös muihin maihin ja muille kielialueille.

Englannin merkitys kansainvälisenä kontaktikielenä on lisääntynyt, ja siksi Baronin esiin nostamat historialliset kysymykset ovat kiinnostavia. Se, että hän esittelee kovin laajasti, vaikkakin hyvin yleisesti, englannin kirjakielen historiaa, on kuitenkin erikoinen ratkaisu ja vaikeasti puolusteltavissa sähköpostia käsittelevässä kirjassa. Matka kirjoitetun englannin oikeutuksesta ja vakiintumisesta (luku 2) kirjapainotaidon mukanaan tuomaan tekijän käsitteeseen sekä Foucault'n ja Barthesin siihen kohdistamaan kritiikkiin (luku 3) ja edel-

leen kirjakielen standardoinnin vaiheisiin (luku 4) tuntuu luvattoman pitkältä. Kielihistoriallisina esseinä nämä luvut ovat mielenkiintoisia, mutta eivät kerro sähköpostista mitään.

Douglas Biberin ja Edward Fineganin eri tekstilajeihin ulottuviin tutkimuksiin viitaten Baron toteaa, että 1700-lukua lukuun ottamatta 1500-luvun jälkeisen kirjoitetun englannin suunta on ollut korkeakirjallisesta kohti suullisempaa esitystapaa. Yksi keskeisistä kysymyksistä Baronin teoksessa onkin kirjoitetun ja puhutun kielen välinen suhde ja siinä tapahtuneet muutokset. Tässä suhteessa myös sähköpostilla on oma asemansa.

Muutoksen suunnasta kertoo Baronin mukaan esimerkiksi se, miten ainekirjoitus on kehittynyt yhdysvaltalaisissa opinahjoissa (luku 5). Toisen maailmansodan jälkeen kehittynyt aiempaa yksilöllisempi ja oma-kohtaisempi kirjoitustapa on tehnyt kirjoituksista prosessiluonteisia, epämuodollisia sekä keskustelevia. Toinen tärkeä muutoksesta kertova ilmiö liittyy Baronin mukaan välimerkkien käyttöön (luku 6): ne toimivat ikään kuin ilmaisimina niistä muutoksista, joita kieli käy läpi. Muutokset välimerkkien käytössä osoittavat osaltaan, että kirjoitetusta kielestä on tullut puheenomaisempaa ja epämuodollisempaa. Nancy Maynorin tutkimuksiin viitaten Baron toteaa, että uusien viestintäteknologioiden vaikutus on tässä suhteessa jatkuvasti lisääntynyt ja että erityinen sähköpostityyli (e-style) on lähempänä puhetta kuin tavannaista kirjoitusta.

Teknologisten menetelmien vaikutusta Baron pohtii luvussa seitsemän. Kirjoitus-

kone merkitsi suurta murrosta kirjoittamisen arjessa, ja Mark Twain oli ensimmäinen kirjailija, joka kirjoitti käsikirjoituksensa koneella. Muutoksella oli vastustajansa, mutta se tuli vaikuttamaan pysyvästi kirjoitusten tuottamisnopeuteen. Henry James tosin edelleen saneli kirjansa kirjoituskoneesta huolimatta, koska sekin oli hänen sanavuolaudelleen liian hidaskone. Luvun lopussa mainitaan lyhyesti vielä tietokoneiden tekstinkäsittelyominaisuuksien sekä omien verkkojulkaisujen tekemisen helppouden vaikutus kieleen. Tietokoneiden käytön yleistyminen saattaa vaikuttaa niin, että kielestä tulee yhä suurempien kansanosien omaisuutta, koska itsenäinen, valvomaton julkaiseminen verkossa on niin helppoa.

Viimein, luvussa kahdeksan, Baron pääsee käsittelemään sähköisiä viestimiä, näiden joukossa sähköpostia. Tässäkin yhteydessä hän kertoo ensin sähköpostin ja puhelimen kehityksestä, kunnes vuoron saa viimein sähköposti.

Monissa yhteyksissä on katsottu, että sähköposti muuttaa kieltä. Sähköpostia käsitellessään Baron tarkastelee yleisemminkin teknologioiden vaikutusta viestinnän sisältöön ja muotoon. Tämä tarkastelu pysyttelee valitettavasti hyvin yleisellä tasolla ja kuvailee sähköpostin yksinkertaisuutta, sillä Baronin käsittelyssä sähköposti on lähinnä yksityisen viestinnän ulottuvuus. Kuitenkin sähköpostilla on ollut myös suurempia vaikutuksia muun muassa yritysten sisäiseen viestintään ja julkisorganisaatioiden hallintokäytänteiden muuttumiseen. Esimerkiksi monissa yliopistoissa sisäinen tiedottaminen tapahtuu nykyisin pääasiassa sähköpostitse.

Sähköpostia määrittelee Baronin mukaan siis erityisesti sen luonne yksityisesti toteutettavana viestintänä. Tästä seuraa — ja on seurannut — erilaisia asioita. Ensimmäkin puhelimesta poiketen voidaan hel-

pommin valikoida, mihin viesteihin vastataan ja mihin ei. Toiseksi sähköpostiviestit pyrkivät olemaan kielellisesti taloudellisia ja keskittyvät asioiden hoitamiseen ilman tyyliä ja täytepuhuntaa. Kolmanneksi tervehdyskonventiot muuttuvat epämuodollisemmiksi (s. 238). Omat kokemuksetni suomenkielisistä yhteyksistä vahvistavat tätä havaintoa. Moni kirjoittaa sähköpostiviestinsä ilman alku- tai lopputervehdyksiä, suoraan asiaan menen. Yleistä on myös välimerkkien käyttämättä jättäminen ja pienillä kirjaimilla kirjoittaminen. Tässä sähköposti lähestyy tekstiviestejä ja niiden lähettämistä tuttua taloudellisuuteen pyrkimistä.

Olen tässä käsitellyt Baronin teosta yleisesti. Se ei minusta onnistu kovin hyvin erittelemään sähköpostin merkitystä kielen muutoksen suhteen. Painotetuimmalla noussee esiin kysymys puhutun ja kirjoitetun kielen välisistä eroista ja siitä, onko koko eronkeko edes merkityksellinen. Lyhyessä viimeisessä luvussa (luku 9) Baron kokoaa yhteen niitä piirteitä, joita tutkimalla voitaisiin havainnollistaa niitä muutoksia, joita sähköpostin vaikutuksesta kielessä mahdollisesti tapahtuu. Tässä hän näkee sähköpostin ensisijaisesti kontaktijärjestelmänä, kontaktikielen kaltaisena, jolla voi olla pidginin, kreolin tai kaksikielisyyden ominaisuuksia.

Kokoavassa päätösluvussa Baron kysyy uudelleen, onko merkitystä sillä, jos kirjoitetun kielen ja epämuodollisen puheen muodot entisestään sekoittuvat, ja toteaa kieliteknologioiden ja opetusmenetelmien kehittymisen tekevän kirjoituksen ja puheen rajojen sekoittamisen helpoksi. Hän päättää vetoamalla lukijaan, siihen, olemmeko tarpeeksi motivoituneita olemaan sekoittamatta kirjoitusta ja puhetta (s. 269). Oma sähköpostilaatikko päivittäin tyhjentäessä voi todeta, että toisilla tällaista mielenkiintoa on, toisilla taas ei. Ja tämä-

RUOTSALAINEN NÄKÖKULMA KOTISIVUJEN TEKSTEIHIN

Anna-Malin Karlsson *Skriptbruk i förändring. En semiotisk studie av den personliga hemsidan.* Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm studies in Scandinavian philology, New series 25. Stockholm: Almqvist & Wiksell 2002. 192 s. ISBN 91-22-01956-1.

Internet ja kaikki sen eri sovellukset, kuten sähköposti, chat ja www-sivut, on ilmiö, joka on viime vuosina ehkä kaikkein eniten vaikuttanut kielenkäyttöön. Aiheesta on kirjoitettu joitain kirjoja (esim. Crystal 2001), mutta ne ovat jääneet varsin epätieteelliseksi jutusteluksi. Hypertekstistä, yhdestä Internetin erityisominaisuudesta, on kirjoitettu jonkin verran, mutta lähinnä kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta. Varsinaisista www-sivuista, niiden koostumuksesta ja kielestä sen sijaan on vielä hyvin vähän kielitieteellistä tutkimusta.

Anna-Malin Karlsson väitteli tohtoriksi maaliskuussa 2002 Tukholman yliopiston pohjoismaisten kielten laitoksessa aiheenaan henkilökohtaiset kotisivut. Hänen väitöskirjansa on kielitieteen alueella siis eräänlaista pioneerityötä. Erityistä Karlssonin tutkimuksessa on se, että hän ei lähesty kotisivuja tietotekniikan tai hypertekstin näkökulmasta, vaan kirjoittamisen käytäntöjen ja kulttuurin näkökulmasta.

Karlssonin teoriatausta on Hallidayn systeemis-funktionaalisessa kieliopissa, kuten niin monilla muillakin tekstintutkijoilla. Hän viittaa usein myös skandinaaviseen tekstintutkimukseen (esim. Ledin, Åm Vatn), joka suomalaisille kielentutkijoille voi olla hieman vieraampaa. Kuvien ja

muun visuaalisen materiaalin analyysissä hän tukeutuu paljolti Kressin ja van Leeuwenin teorioihin, jotka nekin omalta osaltaan perustuvat Hallidayn ajatteluun.

Karlssonin tutkimuskohteena on yksityishenkilöiden henkilökohtaiset www-kotisivut. Pääasiallisena aineistona hänellä on 26 ruotsalaisen kotisivut vuodelta 1998. Aineiston analyysin lisäksi Karlsson on myös haastatellut näiden sivujen tekijöitä. Varsinainen tutkimus koostuu useasta eri osiosta, joissa kotisivuja lähestytään eri näkökulmista. Tutkimuksen eri osat on esitelty erillisissä väliraporteissa (Karlsson 1999, 2000 ja 2001).

Tutkimuksen teoriaosiossa Karlsson pohtii muun muassa käsitteitä *sivu*, *teksti* ja *semioottinen tila*. Keskeinen yksittäinen kokonaisuus kotisivuilla on yksi *sivu* eli www-selaimen tietokoneen ruudulla kerralla näyttämä kokonaisuus. Sivun on siis ennen kaikkea tekninen tai materiaallinen kokonaisuus, kun taas *teksti* on pikemminkin kommunikatiivinen yksikkö. Näiden kahden erottamiseksi toisistaan Karlsson käyttää termiä *semioottinen tila* (ruots. semiotisk rum). Semioottinen tila on materiaallinen yksikkö, joka luo tekstile ulkoisen kehyksen. Semioottisen tilan ja tekstin suhde on konventionaalistunut siten, että luki-

ja odottaa kohtaavansa yhdessä semioottisessa tilassa tekstilajista riippuen yhden tai useampia tekstejä. Www-kotisivujen keskeinen semioottinen tila on siis yksi sivu (s. 27, 151).

Toinen Karlssonin pohtima käsite on englanninkielinen termi *literacy*, jonka Karlsson kääntää termillä *kirjoituskulttuuri* (ruots. skriftkultur). Sillä tarkoitetaan kirjoittamisen, ja sen kautta lukemisen, tapoja ja käytänteitä. Karlsson myötäilee Kressiä ja van Leeuwenia siinä, että viime vuosikymmeninä on vähitellen siirrytty kieleen ja kirjoitukseen perustuvasta niin sanotusta *vanhasta kirjoituskulttuurista* (engl. old literacy) uudempaan kirjoituskulttuuriin, joka perustuu kielen ja muiden merkityksen luomisen keinojen, kuten kuvien, kanssakäymiseen. Voidaan jopa puhua eräänlaisesta *multimodaalisesta kirjoituskulttuurista*. Tutkimuksen myötä tulee esille, että kotisivut, tai ainakin osa kotisivujen kategorioista, perustuvat vahvasti multimodaaliseen merkityksenantoon.

Tutkimuksensa empiirisen osan ensimmäisessä luvussa Karlsson hahmottelee erilaisia sivukategorioita, joista kotisivut koostuvat. Tämä luokittelu perustuu kotisivujen tekijöiden ja käyttäjien haastatteluun. Haastateltujen tehtävänä oli käydä eri sivuilla, jaotella niitä eri luokkiin ja antaa näille luokille nimet. Henkilökohtaisen kotisivun keskeisiksi sivukategorioiksi hahmottuvat muun muassa *indeksisivu*, *linkkisivu*, *egosivu* ja *ystäväsivu*.

Kun erilaiset sivukategoriat oli määriteltä, Karlsson pyysi informanteja tekemään eräänlaisen vertailukokeen. Heidän piti kolmen sivun ryhmistä kuvailla yhdellä valitsemallaan käsiteparilla sitä, miten yksi sivuista eroaa kahdesta muusta. Käsiteparit olivat keskenään hyvin erilaisia, esimerkiksi *helppolukuinen* – *vaikealukuinen*, *värillinen* – *väritön*. Näin pystyttiin kuitenkin hahmottamaan niitä kriteereitä, joilla

käyttäjät sivuja arvottavat.

Erityistä Karlssonin metodissa on se, että informantit ovat ikään kuin mukana tutkimuksen tekemisessä. Eri sivujen kategoriointi ja arvotus perustuu käyttäjien käsityksiin erilaisista sivukategorioista, ei tutkijan subjektiiviseen näkemykseen.

Tutkimuksen seuraavassa osassa Karlsson luokittelee niitä prosesseja, joita henkilökohtaisen kotisivun tekemiseen ja ylläpitämiseen liittyy. Kotisivuja tehdessään ihmiset tekevät suunnitelmia, vaihtavat ideoita, kirjoittavat tekstiä tai koodia jne. Osa näistä prosesseista on enemmän kielellisesti suuntautuneita, osa vähemmän. Oleellista kuitenkin on, että kotisivut ovat sosiaalinen käytäntö. Kotisivut esittelevät itseä muille, mutta erityisesti juuri niiden tekeminen on sosiaalinen prosessi, johon liittyy jatkuvaa keskustelua sivujen sisällöstä, palautteen antamista ja esimerkiksi kirjoittamista toisten henkilöiden sivuilla oleviin vieraskirjoihin.

Tässä osassa erityisen mielenkiintoisia ovat myös informanttien käsitykset kirjoituksesta ja tekstistä. Informanteille *teksti* on nimittäin puhtaasti visuaalinen käsite. Puhuessaan tekstistä he viittaavat niihin kotisivulla oleviin elementteihin, jotka sisältävät kirjoitusta, eivät tuon kirjoituksen sisältöön tai kielelliseen esitykseen. Myös *helppolukuinen* tai *vaikealukuinen* ovat visuaalisia käsitteitä, jotka liittyvät kirjoituksen kokoon, väriin ja muuhun visuaaliseen sommitteluun, eivät niinkään sen kielelliseen muotoon.

Kolmannessa osiossa Karlsson hahmottelee kotisivujen semiotikkaa. Hän luokittelee sivuilla esiintyvät elementit ensin kielellisiin ja ei-kielellisiin ja jakaa nämä sitten eri alaluokkiin. Tämän jälkeen hän analysoi kutakin luokkaa Hallidayn sekä Kressin ja van Leeuwenin käsitteiden avulla, kolmen eri metafunktion näkökulmasta. Sekä kielellisillä että ei-kielellisillä elemen-

teillä luodaan merkityksiä. Välillä tämä merkityksenanto tapahtuu eri modaliteettien yhteistyönä, mutta usein niille on erikoistunut myös omat tehtävänsä. Kuvat ja muut visuaaliset elementit voivat kielen tavoin esittää osallistujia, luoda tekstuaalista rakennetta esimerkiksi jakamalla tai rinnastamalla ja ilmaista myös interpersoonaisia suhteita, kuten asennetta. Karlssonin luokittelu erilaisista elementeistä on osuva. Myös semioottinen analyysi toimii, vaikkei kovin syvälle aineistoon menekään.

Väitöskirjan viimeisessä osiossa edetään tilastoiduista yleisesityksistä yksityiskohtaisempiin tapaustutkimuksiin. Tämä osio koostuu kolmesta tapaustutkimuksesta, joissa kussakin tarkastellaan yhtä kotisivujen osaa tietyistä näkökulmista. Nämä analyysit valaisevat muun muassa multimodaalista koheesiota sekä sitä, kuinka osa sivukategorioista sisältää myös varsin perinteiseen tekstikäsitteeseen perustuvia osia, jotka muistuttavat vaikkapa oppikirjan sivua. Toisaalta toisilla sivuilla kuvien ja kirjoituksen yhteistyö on saumattomampaa, ja kieli joutuu alistumaan uudenlaisen, visuaalisen tekstikäsitteeseen alle. Kotisivut toteuttavat siis sekä vanhaa että uutta kirjoituskulttuuria tilanteen ja sivukategorian mukaan.

Tutkimuksen aineisto on jo neljä vuotta vanhaa. Uudessa ja kehittyvässä mediasa se on pitkä aika. Henkilökohtainen kotisivu onkin jo muuttunut paljon, ja lopussa Karlsson luo katseen nykypäivään ja tulevaisuuteen. Nykyisin yhä harvemmat jaksavat pitää yllä kunnollisia henkilökohtaisia kotisivuja. Sen sijaan kotisivuista on usein tullut selvästi ennen kaikkea omien työnäytteiden (kirjoitusten tai graafisen suunnittelun) promootion väline. Tai sitten sivut sisältävät omaan harrastukseen tai kiinnostuksen kohteeseen sisältyvää tietoa eivätkä siten enää varsinaisesti ole henkilökohtaisia kotisivuja.

Karlssonin väitöskirja on varsin hyvä yleisesitys kotisivuista ja niiden kielitieteelliseen tutkimukseen käytettävissä olevista välineistä. Erityisen ilahduttavaa on se, että Karlsson ei lumoudu tekniikasta tai omista Internet-kokemuksistaan. Hän keskittyy aineiston analyysiin osana kirjoittamisen ja merkityksen luomisen kulttuuria. Sellaisena hänen väitöskirjansa luo hyvän perustan www-sivuihin keskittyvälle tekstintutkimukselle. ■

KIMMO SVINHUFVUD
Sähköposti: kims@iki.fi

LÄHTEET

- CRYSTAL, DAVID 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KARLSSON, ANNA-MALIN 1999: *Svenska chattares hemsidor. I. Bruket*. TeFa 29. Stockholm: Institutionen för nordiska språk.
- 2000: *Svenska chattares hemsidor. II. Textbegrepp och genreuppfattningar*. TeFa 31. Stockholm: Institutionen för nordiska språk.
- 2001: *Svenska chattares hemsidor. III. Texter och skrift. Visuellt och språkligt*. TeFa 40. Stockholm: Institutionen för nordiska språk.